

Utazás Organikába

Natura artis magistra. A természet a művészet tanítója. Nálunk lenne a teremtés folytatásának a lehetősége? Mezon-létünk tartományában is csak megszorításokkal s homályos határok között visz az út. Természetfölöttit játszani nagy-képűség, a naturalista tükrözésemélet viszont kevésnek bizonyult.

Mániánk a természet kínálatának babrálása, még éretlenül is, ösztönös cselekvésként, amikor talált anyagokból, termésből, uszadékfából valami izgalmasat rakunk ki, megelevenedik a fölizzó fa, este életre kelnek az ágak és kövek árnyai. Anyám bámulatos somfabotokat faragott, a héját karcolva alakított ki rajtuk ornamentális, figurális jeleneteket, csak úgy lángoltak a kéregből kihántott táncoló alakok. Ma látom, hogy művésze volt ennek és sok másnak, a madártollak használatának, fűékszer fonásnak. Apám kukoricaszár, fűz- és mogyoróvessző játékot készített, kis ökröket járommal, lombhullató fenyő gyökeréből faragott és festett pásztorolós Betlehemet, faragott falovacskáit növények nedvével színezte, bodzatintával és vágott náddal rajzolt, a bőr, a réz, az ólom szinte magától idomult a kezéhez. Nézegetem a mesterségek ünnepén a gyerekfoglalkozásokat. Az appok simogatására idomult ujjacskák ügyesen gyúrnak, formáznak. Érzéki öröm nyersanyagokkal. Nincs késő.

Kifinomult körökben sincs késő, ahol a gondolatok összesodródva medret találnak, de ki-kiöntenek, ha a beszéd szövete igazán megelevenedik, és nem szöveg többé, eszmecekerévé gyökeresedve fölnő (s nem csak a rafinált „kémia működik”). S ha nincs eszményi környezet, alkonyat a diófa alatt, az anyagillatok kavargása a műhelyben, hanem csak lebombázott valóság és utolsó töltény jut a nagy gondolatnak? A dallamok hajlítására, a turbékolásra méltóbb torkokból mi hajt ki? Az utolsó leheletek vallomásakor kifordul magából, összeomlik az addig hitt természetesség az aprószentek sikolyával, a Radnóti-eclogákkal. Messze vezető oda-vissza csatolásokat találunk, nyersen és csiszolva, s hogy milyen szellemi tápanyagfüggő a nyelv organizmusa. Buda Ferenc *Holt számból búzaszál* című versét olvasva azt jut eszembe, hogy lesz-e majd, aki learassa.

Vajon a nyelvek organikus potenciálja összevethető a teremtés elé képzelt *Igéből* kibomlani kész teljességgel, ahol még a töretlen fehér fény se világít? Itt kellene tust húzni a fölkészületlen bölcselőnek, hogy ne csapja be se magát, se más, ne kecssegtessen *ex cathedra*.

A legújabb kori organikus művészet is a teremtés folytatójaként a mindenséggel méri magát, s bár csak részecskét mutathat, szerénytelenül az *őstudás* föltételezésével indít. (Rokonságban a múlt század eleji teozófiai és antropozófiai szellemi irányzatokkal.) Apostola válogatja, bölcsességhányadosa szerint, s nem aszerint, hogy az ígéhirdető építész-apostol, designer-, esztéta-, fotográfus-, kézműves-, költő-, képzőművész-, kultúrantropológus-, mozdulatművész-, véleményvezér- vagy zeneművész-apostol. S hol az őstudás? A teremtésben? Vagy a teremtést félreértő kreacionisták fantazmagóriáiban? Talán a kibontakozásban, az evolúcióban? Ettől organikusabb folyamatot nem ismerünk. Ha van őstudás (pontatlan ez, sejtem), akkor az a génvilág, az élő szervezetek változó-képessége – a mikrobáktól a fékezhetetlen fantáziájú feltalálókig, mutáns járvány-kórokozókkal és tömeggyilkos diktátorokkal rontva az összképet. Ha van őstudás, akkor az nem más, mint éppen a folyamatos fölfedező hajózás igénye a *tanulás* tengerén. Anélkül nincs Heuréka! és Föld! Föld! Még a művészetek is csak vergődnek a kásás szabályok fogságában. Hajózzunk hát, távlattal, visszhanggal, fénytöréssel, kontrasztokkal, formákkal, jelképekkel, kísérlettel, gyakorlattal, találmánnyal, eszménnyel, tanulsággal. Tengerre művész, irány Organika! Öt éve, egy moszkvai kiállítás kurátora, Tánya Paléva elcsiripelte, hogy (ő) új művészeti irányzatot hozott létre, *organika* néven. Csak 2700 évet késett a belső-ázsiai szkítákhoz képest, a barlangok falát vérrel, korommal és földfestékkel telerajzoló ősoktól mérve sokszor annyit. Ez a nemzetközi organika, mint annyi más, jó és átlagos művek kiállítása, semmi különöset nem mutatott a mi nomád nemzedékünk alkotásaival összevetve. Kép: jó széllel, valahára Organika partján kiköt a kurátorunk is, a tutajos egy irdatlan tőkére tekeri kenderkötelét. Büszkén körültekint, nem látva maga előtt a fába rótt nevek sorában: itt járt Samu Géza.

Ne búsulj, Tánya, akad még találnivaló bőven. Ott van neked fél Eurázsia, meg az újabbnál újabb ősirányzatok. Az irányzat a művészi szándék és kifejezés mód természetéből fakad. Kezdjük az évezredek óta őstönből alkotók formanyelvével, említhetők itt a Kunkovács László által fotózott szibériai petroglifák és szervesanyag-párhuzamaik. Ez már gyanús, mert szembejönnek az egyezményes jelképek és jelképrendszerek, az érzékelésük sokféleségétől mégannyi ágat hajtó, mindenséget célzó teljességre törekvések. Egy tyúklépés csak az ősfarmákat tovább éltető népművészet és népi építészet. Kulturális diverzóban élő, érző lények vagyunk (egyediségünkől következő, különböző szintű és arányú érzékszervi, organikus specifikációval), nincs két egyforma forrásmű még a hagyományokhoz hú nótafa előadásában sem, az improvizáció bőven belefér az énekbe, dallamba, táncba, tárgyi kultúrába. Ám az improvizálás is készlet, fantázia- és tehetségfüggő. Idevágó példa: az ezredfordulóig ifj. Kudor Ferenc ka-

lotaszegi faragó hétszáznál több tulipánt és háromszáznál több rozettát jegyzett föl a mintakönyvébe, s még akkor nem is szóltam a kombinációkról, stílusról, az ornamentális formszervezésről és a mesterfogásokról. Akik csak díszítő szerepet osztva, sablonosnak látnák a népművészetet, ilyenkor visszakézből kellelmesen csalódhatnak.

Mégis, akiket a valóság nem zavar, először itt csipnék fülön a magát organikusként hirdető alkotót. A módszer, akár a népművészet tagadóknál, leoperálni a jelzőt, mert a művészet autonóm kategória. S mit akarnak ezek, a művészet mindig is organikus volt (ilyenkor kuka a tükrözésemélet), mit kell ezen táncolni, halljuk a kultúrtörténésztől, ez evidencia, mondhatná egy naturalista filozófus, minden organikus, amit az ember létrehoz, hiszen a természet része a civilizáció is, a városszervezet, darázsfészek, természetvár. Ez a „rendetlen” organikus erre-arra kilóg a vonalból, hogy lesz ebből katalóguscédula és doboz a polcon? Megnyirbálná végre valaki! Szellemisége eredendően egészséges, életvászú, a bevált hagyományok eszköztárát, formavilágát természetes módon alkalmazza az aktuális korban, újra meg újra föltámad. Ezért is kelendő az „állj az élére” féle társutas, zsákmányszerző értelmiségieknél. A helyzet pikáns párhuzamot mutat a mindent besuszteroló szocreállal. Ma viszont a megengedő esztétikai szabadosság, a nyegle közvélekedés dagasztja a „harmadik utas” művészet vitorláit. Az organikus szemlélet a XXI. századra ezzel is szembesülni kényszerül (inkább, mint technológiai határaival). Elengedhetetlen a felszínes állítások minőségellenőrzése. Miért is?

„Az organikus művészet egy gyógyító tevékenység, és nem kell tehetség hozzá”(!) – olvasható több, Rudolf Steinert és antropozófiáját magasztaló honlapon. Ekkorát hazudni! 1. Minden művészethez tehetség kell, különben nincs. 2. A sokszoros felelősség miatt a gyógyító tevékenységhez nélkülözhetetlen a tehetség. De maradjunk a művészetnél. 3. Még ha az organikus művészetnek, a műalkotásfolyamatának van is stimuláló mellékhatása (miként más jelzőjű alkotófolyamatoknak is), a végeredmény szempontjából csak az fogadható el, ami megfelel a műalkotás kritériumainak, és az alkalmazott tevékenység végén ott a minőségi, azaz művészi produkció. Vagy vegyük ki az organikus és más művészeteket a képletből. Hiszen az organikus művészetek évezredek óta megélnek anélkül, hogy rágyógyulnának a szortírozó, lepecsételő elméletek. Ahol az ideológia számára engednek a színvonalból, ha „nem kell tehetség”, ott rövidesen előbújnak a tanítómestert is semmibe vevő dilettánsok, és a terep műkedvelő kontárok szemétdombja lesz.

Kegyed művészete – cuppog az étekfogó –, a művészete olyan, hmm, organikus. Nahát, „mondhatta volna szebben, kis lovag”. A másik: Hagyja azt a dekadens, szektás penészvirágot! Az én révületem az igazhitű, a törülmetszett, világszülő őstudatleképezés! Hallja magát, mit beszél? És csak terped az érvényesülés muszáj uszálya. Ez az irányzat sem a Grál-lovagok kerekasztala, és itt a szokásosnál is több a szélhámos. Főleg a receptírókból elég már. Kérem, a magában töprengő művészek ne ajánlják az euritmia közös alkotás gyönyörét.

Nem szállja meg az organikus művészt a brossúra szerinti „sámáni nyugalom”, a sámán révülése egzaltált, skizoid állapot, eszelős utazás kényszer-képzetében. És így tovább az önkényes, csöppet sem organikus kinyilatkoztatások mentén. Karikatúra, 1. kép: nagykutya (domináns művész, hányeveti sálban) lepisál egy villanypóznát. 2. kép: kiskutyák (kritikusok, a nagykutya sleppje) megbűzölik a megtisztelt póznát, és ellenjegyzik.

Ember voltunkból következnek: szükségszerűen van, volt és lesz organikus művészet. Dimenzióinkban utazva vegyük a tao, a csan és zen ösképleteit. Organikus a jin-jang jel és a tökéletesség lendületes köre, a zen művész ecsetvonása, a tan kapuja, a kapukat Erdélytől Baliig befonó indák és az a látványhangulat, ami a régi magyar formavilágra emlékeztet. Ez sugallja, hogy az organikus művészetet a keleti filozófiákkal hozzák kapcsolatba. Hadd mutassak rá az ismeretek egyoldalúságára. Az ornamentális, László Gyulával mondva, griffes-indás látványszervezés eredetileg eurázsiai formanyelv volt. Gondoljunk a népvándorlás kori állatornamentikás tárgykultúra elevenségére, s ne csak a pusztaira, hanem a skandinávokéra, a keltákéra, írekéra, akik már korai szent könyveiket is így díszítették. A viking sárkányfonatos fatemplomok pedig szemléletükben testvérei a délkelet-ázsiai, buddhista templomoknak. Körültekintőbben hát a filozófiával is, ami szükségszerűen ráfut a transzcendens pázmára. Előbb vessük össze a keresztény vallásfilozófusokat a keletiekkel. Kedves példám a középkori Eckhart mester műve: *A teremtés könyvének magyarázata*.¹ Szintúgy óvatosan az ősi magyar zenei párhuzamokkal, hiszen az erősen megritkult nyugati dallamaradványokhoz is vannak vegyértékeink (organikusnak tekintve ezt az ősiséget is). Ne mondjuk ki kerek perec: a magyar organikus kultúra, illetve a szellemisége keleti.

Ma már nem kérdés a korábban lenézett törzsi művészet érvényessége sem az európai „magaskultúra” mellett. Kellott hozzá néhány botrány, Picasso és a primitívekért rajongó tucatnyi megszállott és etnográfus. Többek között Bodrogi Tibor és Boglár Lajos gyűjtőmunkáját ajánlom *organikus és érvényes* kérdésben, messzi földek ízig-vérig organikus törzsi művészete itthon is elérhető. De ne csak így hajkurásszuk az animizmus lélekmadarát, hanem Tornai József elfogulatlan módszerével is, aki a babonákat, fantazmákat is fejére olvassa az ettől szabadulni képtelen gondolkodóknak.²

A mi botrányaink az ősfomák megidézése miatt vissza-visszatérnek. Hiába volt a magyar útkeresés? Lechner kísérlete, a Kós Károly és mások fémjelezte magyar szecesszió, a Gödöllői Iskola művészete? A törést a szocialista realizmus időszaka okozta. Éket vert a művészet természetes rendszerébe. Talán a dac is szülte, hogy az „újratervezés” a halálra ítélt paraszti kultúra századok alatt érlelt szerteágazó készletét és az őskultúrák formavilágát a modern ember képzeletével hozta szintézisbe. Forradalmi lett az eredeti. Bartók nyitása a zenében módszer is adott a később bekövetkező a poétikai forradalomhoz, s más művészeti ágakban is beérett az organikus hangvétel, együtt ösztönözve a kulturális közszemlélet megújítását. E törekvésben olyan szellemi szövetségesek is részt vet-

tek, mint a *Szüirenon* képzőművészcsoporthoz.³ Mesteri forrásművek foglalják össze pl. organikus építészetünk újjászületését, fogalomtisztázó példákkal.⁴ Az ismert irányelvekből kiemelem, hogy a térszervezésbe visszatér a tűzhely központi szerepe, a belülről (belsőnkől) Építő rendszer. Az organikusnak nevezett program a társadalmi változás akarásával találkozott, el se kerülhette, pedig az organikus művészet csak élni akar, átlépi a „programos harcot”, amit rákényszerítenének az uralkodók és a hitbuzgalom. Kapott is az organikus művész hideget-meleget, Makovecz azt is, hogy sátánista. (Csak nem a pogány áldozóhelyeket lerontató Szent Lászlót királyt akarta követni a leleplező?) Idézhetünk-e emberarcot Isten házával? Nem zavarja a vaskalapost, hogy hite szerint Isten őt is a maga képére teremtette. A háznak mindig volt szemük és befogadó szájuk, kapujuk, az ajtó fölött szemöldök. Kifejezéseink is élettel teltek, homloka, tetőgerince, héja van a háznak, a régieknek középüti idegágasa. Ha az agyonkanonizáltságnak ez kénköves, vessen pillantást némely régi templom emberalaprajzára, körtemplomainknál a kör és kereszt világmodellre. Sokan beveszik az életerős szemléletre zúdított félelmeket.

A gyerekes ördögűző mismásolással átellenben ott a lenézés, a kivitelezés hiányosságait az egész műfajra vetítő, a használhatatlanságot felhozó bírálat, a szerves anyagok romlandóságát ecsetelő, a természeti formák erőltettségét piszkáló, organikus formalizmust kiáltó, többnyire funkcionalista, világnézeti esztétikai kritika, nem csak az építészetben. Pedig a hosszú életre szánt hajléknál másként tervez az építész, számol az építmény részeinek cserélhetőségével. Elvileg számol az elemek, tűz, víz, fagy támadásával – eképp is organikus, rugalmas –, ha nem, ráfizet, főleg az, aki használná a produkciót. A túlhangsúlyozott formajegyorgazmus még ostrom alatt van. Az arányok kérdésében, helyesen, nincs közmegegyezés, izgalmas, hogy meddig és merre hatol a tervező, a természetelvűség vagy a hagyományok felé, vagy szintézisre törekszik, mert a hagyományok sem mindig természetelvűek, makacsul ragaszkodnak nemcsak az optimális, használható, kézreálló, hanem a kényelmetlen bútordarabokhoz is, tapasztaljuk. Nem kell elájulni attól, ami régi, lépünk ki a kelepceből, és ülhet, testhez idomuló tárgyat készítsünk, legyen az rönkszék vagy nagyszabású közösségi térelem. Aki hajlik rá, a maga szerves modellje szerint épített családi házával gyakorlatban éli a választott életformát.

Az organikus képzőművészet és tervezőművészet között határvonalat húzni értelmetlen. Nem pusztán az átfedések és az anyaghasználat miatt, megjegyezve, hogy az organikus tett mű/tárgy az alkotófolyamattól és végső megjelenésétől az, ami. A jól használt jelképeinktől, még ha rideg is a titkok hordozója, kő, üveg, mozaik, zománc, fém. Nem osztható az a tétel, hogy az organikus művészet kerüli a szögletességet, csak hajlékony alakzatokban jelentkezik. Így azonnal kirekesztenénk ezernyi természeti formát és mérnöves arabeszket, geometrikus mintájú pálmalevél-fonatokat, ácsmunkát, sokszorozódó kristályképletet, az összes hópihét, a csigavonalat értelmező arany metszést. Fogasabb a kérdés, ha a csigavonal már nem is érzékelhető az absztrakciótól, de az arany metszés

annál inkább. Többféleképpen teljesülhet a mű organikussága, ha fejlődésképes organizmus (nyelv, formanyelv), ha szervesen illeszkedik a környezetébe, vagy attól éppen elüt, mint sziklakertben a kövirózsa (a budai Hattyú utcában a Hattyúház), ha a természet spirituális kivonata a meditációs kert, ha mandalát és úrnapi virágszőnyeget szugeráltat, ha lehatol a géntekervényekhez, ha fölhatol az örvénylő galaxisokhoz. Invenció? Kell.

Ahol nélkülözhetetlen a tehetség, mert a használhatatlanság azonnal lebuktatja a kóklert, az iparművészet, legyen a neve design, alkalmazott tervezés vagy más rokon értelmű kifejezés. Ha nincs az olvasónak lehetősége kiállításokon és más gyűjteményekben meggyőződni arról, hogy az organikus formavilág, a szisztéma miként van jelen igényesen a mai magyar tárgy kultúrában, annak egy prima összefoglaló könyvet ajánlok: *A magyar iparművészet az ezredfordulón.*⁵ Kitetszik belőle, hogy az organikus felfogás minden ágazatban jelen van itthon, világszínvonalon. Ettől is fáj, ha valamiféle megrendelői merevség miatt, a pályaműben földadni kényszerül elveit a tervező.

A legszebb álmot és jó szándékot is pokolra viszi a fusimunka és az innen-onnan összeguberált ideológia. Régóta figyelem az organikusnak nevezett, ezt hirdető kiállításokat. Sok a fércmű. Van, aki a kazettás templommennyezetek mintájára összedob egy motívumkollekción, de a részeknek nincs szerves közük egymáshoz, és túlgondolt katalógus marad az egész. Van, aki úgy véli, elég kiszemelni a múltból egy pompás jelképegyüttest, magyarságszimbólumot, azt áttenni a saját produkcióra, és kész az organikus mű. Nincs kész, mondhatnám Kallós Zoltánnal, aki némely népzenei és népdalt fölhasználó világzenei produkciót hallva megjegyezte: „ha a művész jobbát nem tud az eredeténél, legalább ne rontsa el”. Nincs kész, még ha organikusként tálalnak is valami sámándob-tákolmányt – az élő művészet kategóriába nem férhet bele a silányság. Sose lesz kész, ha a bírák dilettáns haszonlesők. Sértődés ne essék, az organikus művészetben éppúgy nagy a szórás a zseniális és szélhámos között, mint az absztraktoknál. A klánérdek megbetegíti még az egészségtudatos műfajokat is, magának ellentmondva dogmatizálja.

A mai és részben még kortárs magyar organikus művészek sok helyütt idézettek, kiállítók, rajtuk a világ szeme. Dél-Koreában ismertek természetművészeink, máshol a magyar kárpitművészek, nem sorolom, a híres sevillai magyar pavilont említenem már közhelyes. A *Hitel* közképe, hogy a lapalapítástól foglalkozik az életigenlő magyar művészettel. Jó játék elképzelni egy kiállítást a lapban közölt művekből, több válogatásra is futná az anyagból.⁶ A parttalan-ság elkerülésére legyen időhatár az ezredforduló. Már is fáj ez a szűkítés, Bocz Borbála *Kőrösi Csoma Sándor emlékére* rajzolt rézkarca, Olosz Ella *Borvizek* faliszőnyege, Szervátiusz Tibor feketére égetett fa *Petőfije*, Vigh Tamás bronz *Életfája* és még vagy száz mértékadó műalkotás miatt.

Építészek. Makovecz Imre írással is jelen van a *Hitel*ben, Olosz Ferenc fotográfiáiról beszél. Őt viszont Ágh István idézi meg: *Néma zsoltár* (Makovecz Imre emlékére). Organikus építészetünk másik tanítómestere Csete György: *A szere-*

tet építésze címmel Toroczky Wigand Ede hagyatékáról értekeznek, rajzait közli a lap abban a számban ahol „*Fel Barátim...*” írásával Szokolay Sándor zeneszerzőt köszönti (2005/3).

Festészet. Csorba Simon: *Három nimfa* (akril, 2008), Olasz Attila: *Színkötegek* (2003); Tompos Opra Ágota: *Rege* (akril, kollázs, lemez, 2005); Toró Annamari: *Illeszkedés* (guache, 2016), Stark István: *Hullámok* (monotípiá, 2008).

Fotó. Baricz Katalin: *Gyermekkorom szilvafája, Termés – Linda* (2003).

Képgrafika. Ádám Zsófia: *Idővel, Kezdetben I.* (szita, 2011); Bardócz Lajos: *Kettős sámánfej* (2001), *Korlátozott Hold* (pasztell, 2003) Nágel Kornél: *Csodaszarvas* (tus, 2001); Kókay Krisztina: *Őseink* (tollrajz, 2008), *Balassi Bálint versei* (tollrajz, 2004); Kuszto Endre: *Reccsenés* (szénrajz, 2005), Mészáros Imre: *Lélekmadár* (papírmetszet, 2008); Muzsnay Ákos: *Korpusz, Fal II.* (ceruzarajz, 2002); Olajos György: *A tékozló fiú hazatér* (2004); Sulyok Gabriella: *Élő természet, Orfeusz sorozat* (rajzok, vegyes technika, 2000-től); Tomos Tünde: *Csodakert sorozat* (diófafác, 2012); Z. Erdei Anna: *Ókút* (kollázs, 2010).

Lézergrafika. Csáji Attila: *Mezők M1; OP-GEO IV.* (lézer szuperpozíciós grafikák, 2015).

Kerámia és kőcserép szobrok, domborművek. Kun Éva: *Turul-életfa és Csodaszarvas-kút* (mázás kerámia, Szada, 2000), *Az emlékezet lángja* (kerámia, Szada, 2005); Petrás Mária: *Csángó Madonna* (mázás cserép, 2003); Schrammel Imre: *Kapu* (kőcserép, 2013).

Land-art és természetes anyagok használata. Arday Ildikó: *A varázsló sapkája* (vesszőfonat, 2012); Balogh Krisztián: *Világfa* (land-art, víz és gyep, 2012).

Nemez. Tóth Lívია: *Dervistánc, Északi tenger* (2012).

Szobrászat, fa, fém, kő. Ambrus Sándor: *Lebegés* (rézlemez, 2000 k.); Benedek József: *Kibontakozás* (mészkő, 2007); Beretvás Csanád: *Égi halászat* (mészkő, 2014); Lipkovich Péter: *Ikarosz* (fa), *Földi Paradicsom* (természetes anyagok, 2015); Matl Péter: *Millecentenáriumi honfoglalás emlékmű* (Verecke, kő); Rabóczky Judit: *Pipacsmező* (hegesztett vas, réz, 2009); Zagyva László: *Főnix* (festett tölgy, 2012).

Textil- és kárpitművészet. Arday Ildikó: *Átjáró* (szőtt, festékes gyapjúszalagok, 2003); Balogh Edit: *Innen és túl* (2003); Kelemen Kata: *Kódolt üzenet* (2010); Kubinyi Anna: *Ezeréves fa* (2000); *Erővonalak* (2002); Máder Indira: *Kezdetben vala* (gyapjú, selyem, 2017).

Üvegművészet. Pattantyús Gergő: *Rippl-Rónai József hajladozó nyakú üvegműszete* (a festő rajzai nyomán, 2001).

Zománc. Bábás Erika: *Elemek, Föld* (zománc, vörösréz, 2011); Barkos Beáta: *Világunk virága* (zománc, plasztika); Elekes Gyula: *Anima* (zománc, 2010).

A művészet szeretetlen gardedámja a merev kategória, a kategorizálást kerülők kerítője viszont a szabadabb körvonalú műfaji áthatás. Hegedűs Endre halas csendéletét – ismervén a hal ikonográfiai jelentését – épp úgy tekinthetjük organikusnak, mint az agyafúrt mitologikus idézeteket. Schrammel Imre testhalmozása, Keresztes Dóra hiedelemvilág-merítésű képei, metszetei és Szabados Árpád szerves szemléletű művei anélkül említhetők organikusként is, hogy

a művész így nem kategorizálható.⁷ Tudott, hogy a tépelődő elme és a formakereső kéz életjelei elválaszthatatlanok, a villanásnyi, érzékeny organikus-absztrakt gesztus Hantai Simon: *A jövő emléke* képén és König Róbert grafikai sorozatánál címként is megfogalmazva az *Organikus dinamika*. A művész mutathat naiv ismérveket, zabolátlan alternatívot, a kapuk könnyen nyílnak. S mi minden lehet még organikus a művészetben: tétova vagy virtuóz kalligráfia, művész-könyv, az alkotás részeként jelentkező üzenettel teleírt möbius szalag, képvers, lobogó, szélhárfa, kinetikus alkotás, koreográfia, mozdulatművészet, performansz, a szellemi és zenei tartományok, az ének és zene közösségei, a szakrális helyek visszagondoló újraélesztése a Kós Károly Egyesülés vándoriskolájának kísérleteiben, mozaik a természet kínálatából, minden korosztálynak, a kert- és tájtervezés, a szerteágazó hagyományéltetés eljárásai a táncház világában, még a sírjeleken is kihajtó – Szakolczay Lajos fordulatával –, „életszeretetet habzsoló” alkotás. Belefeledkezés a szökőkút-vízesés fénytöréseibe, a mákgubót, hagymát, tollazatot mutató héjszerkezetbe, a gótikus templom erővonal-erdejébe, a mór palota oszlopainak, íveinek pálmaligetébe, a katedrálüveg levélerezetébe, szita-kötőszárny útvesztőjébe, Péterfy László csontlelet-szobrainak formajátékába.

Rendszeresen átnézve művészeti egyetemeink kiállított és dokumentált diplomamunkáit, látjuk, hogy a töméntelen posztmodern kísérlet mellett jelen vannak az organikus specifikumot is teljesítő műalkotások. Remélhetően az organikus művészet éltetése felé visz majd több pályakezdő útja, megtartva a színvonalat a szakmai igényességgel is. Erre most van a legnagyobb szükség, az autodidakták ostroma idején. Mennyi főfájást szereznek az organikus giccs kimutatásával – magamnak.

JEGYZETEK

- 1 Elérhető kiadása: Budapest, 1992, Helikon.
- 2 Tornai József: Az animizmus lélekmadara (*Hitel*, 2008/6, 79–88).
- 3 „sur et non” – Csáji Attila kifejezése, nyitott szemléletű, naprakész művészek alakzata.
- 4 Gerle János: Magyar organikus építészet (*Magyar építőművészet* 2008/3). *Folytatni a teremtést – Magyar élő építészet* (a 20 éves Kós Károly Egyesülés kiállítása, 2009). Makovecz Imre: *Tervek, épületek, írások, 2002–2011* (EPL Kiadó, 2015).
- 5 *A magyar iparművészet az ezredfordulón* (Magyar Művészeti Akadémia Alapítványa, 2003. 410 kép, képeggyüttes, 268 o.).
- 6 Az organikus művészeti kiállítások hazánkban már rendszeresek (Szép Három, Budapest, debreceni Belvárosi Galéria, Békési Galéria stb.). Köszönet érte többek között ifj. Durkó Zsolt festőművésznek.
- 7 Szabados Árpád röviddel Nagy László halála után készítette vérbeli organikus koncepcjét – a költő elhagyott fekhelye, testlenyomata a rét fűvén.